

KAMU YÖNETİMLERİNDE E-DEVLET VE E-DEMOKRASİ İLİŞKİSİ

Gökçe MARAŞ*

ÖZ

Küreselleşme süreçleriyle birlikte birçok ülke, kamu yönetimlerinde yapılandırmaya gitmektedir. Bu yapılandırma çalışmalarından en önemlisi ise, e-devlet uygulamalarıdır. Bu kapsamda, vatandaşlar e-devlet uygulama sürecine uyum sağladıklarında ve bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanabilir hale geldiklerinde, politik karar alma süreçlerinde daha aktif rol almaya başlamaktadırlar. Böylelikle, geleneksel demokratik süreçlerin internet teknolojilerine uygulanması olarak tanımlanan e-demokrasi hızla gelişmiş olacaktır. Bu doğrultuda çalışmanın temel amacı, e-devlet ile e-demokrasi arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Anahtar Kavramlar: E-Devlet, E-Demokrasi, E-Demokrasi Modeli

THE RELATIONSHIP BETWEEN E-GOVERNMENT AND E-DEMOCRACY IN PUBLIC ADMINISTRATION

ABSTRACT

With the globalization process, many countries have gone to the configuration in public administration. The most important configuration work is the e-government applications. In this context, when citizens provide compliance with the e-government application process and can use information and communication technologies, begin to have more active role in political decision-making process. Thus, e-democracy defined as the implementation of traditional democratic process to internet technologies, will be developed rapidly. In this direction, the main aim of the study is to examine the relationship between e-government and e-democracy.

Keywords: E-Government, E-Democracy, E-Democracy Model.

---

* Araş. Gör. Dr., Erciyes Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü.
Makalenin kabul tarihi: Haziran 2011.

GİRİŞ

Küreselleşme sürecinin hız kazanması ve yaygınlaşması ile birlikte, ülkelerin kamu yönetimlerinde gözlemlenen en önemli revizyon; e-devlet modellerinin uygulanmaya başlanmasıdır. Bu kapsamda e-devlet uygulamaları, özellikle kamu yönetimlerinde hesap verebilirliğin ve saydamlığın sağlanabilmesi açısından önem arz etmektedir. Hesap verebilirliğin ve saydamlığın sağlanması ise, e-demokrasi kavramı ile yakından ilişkili olmaktadır. Kısaca geleneksel demokratik süreçlerin internet teknolojilerine uygulanması olarak tanımlanan e-demokrasi ile vatandaşların demokratik süreçlere katılımı büyük ölçüde artmaktadır.

Bu doğrultuda, çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde e-devlet kavramı tanımlanarak geleneksel devlet ile ayrıntılı bir şekilde karşılaştırılacak, e-devletin nedenlerine ve uygulanma amaçlarına değinilecektir. Çalışmanın ikinci bölümünde, e-demokrasi kavramı tanımlanıp; e-demokrasi yaklaşımları incelenecek ve e-demokrasinin faydaları ile e-demokrasiye yönelik eleştiriler üzerinde durulacaktır. Çalışmanın son bölümünde ise, e-devlet ile e-demokrasi arasındaki ilişki incelenecektir.

I. E-DEVLET

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle e-devlet ile ilgili olarak literatürde yer alan farklı tanımlara yer verilecektir. Daha sonra, e-devlet ile geleneksel devlet arasındaki temel farklılıklara, e-devletin nedenleri ve uygulanma amaçlarına değinilecektir.

A. E-DEVLETİN TANIMI

İlk olarak Eylül 1993 yılında A.B.D.’deki “Ulusal Performans Araştırması”nda kullanılan e-devlet kavramının, literatürde farklı tanımlarının yapıldığı görülmektedir (Misra, 2007:23). Bütün bu tanımlamalara bakıldığında, e-devletin olduğundan daha geniş bir anlam ifade ettiği ve adeta tüm sorunları çözen “sihirli bir değnek” olarak görüldüğü anlaşılmaktadır (Al ve Alodalı, 2008:1206).

Literatürde yer alan farklı e-devlet tanımlarından bazıları kronolojik olarak aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- *Layne ve Lee (2001:123)*: Hükümetlerin, kamu bilgisine kolayca ulaşılabilmesi ve vatandaş, iş dünyası ortakları, diğer birimler ve kamu kuruluşlarına hizmet verilebilmesini sağlamak için özellikle web tabanlı internet olmak üzere teknolojiyi kullanmasıdır.
- *Devadoss vd. (2002:253)*: Hükümetlerin, vatandaşlarına internet yoluyla bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak, yönetim odaklı hizmet yerine vatandaş odaklı hizmet sunmalarıdır.

- *Fang (2002:1)*: Hükümetlerin, web tabanlı internet uygulamaları başta olmak üzere en yeni iletişim ve bilgi teknolojilerinin kullanılması, vatandaş ve iş dünyasının kamu bilgi ve hizmetlerine daha kolay ulaşımının sağlanması, hizmet kalitesinin geliştirilmesi ve demokratik kurum ve süreçlere katılabilmesi için daha büyük fırsatlar sağlanması için kullandıkları bir yöntemdir.
- *Heeks (2003:2)*: Kamu sektörü hizmetlerinde daha fazla verimlilik ve etkinlik sağlanması ve kamu sektörü örgütlerinin faaliyetlerinin geliştirilmesi amacıyla bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılmasıdır.
- *Baştan ve Gökbunar (2004:72)*: Hükümet içerisinde, hükümet ile yerel düzeydeki kuruluşlar, vatandaşlar ve işletmeler arasındaki bilgi alışverişinde, işlemlerde belli bir kalite düzeyinde herkese eşit dağıtım, hızlılığı, verimliliği, etkinliği, saydamlığı, hesap verebilirliği sağlamayı, vatandaşları bilgiye erişim ve kullanım vasıtasıyla yetkilendirmeyi ve 7 gün 24 saat kamu hizmetinin sunulmasını temel alan yönetim sistemidir.
- *Ndou (2004:3)*: Kamu sektörünün, vatandaş ve iş dünyası ile karşılıklı ilişkilerini içsel ve dışsal yollarla yeniden şekillendirilmesi için bilgi ve iletişim teknolojilerinin bütün araçlarının kullanılmasıdır.
- *Demirel (2006:84)*: Devletin vatandaşlarına karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu görev ve hizmetlerle, vatandaşların devlete karşı olan görev ve hizmetlerinin karşılıklı olarak elektronik iletişim ve işlem ortamlarında kesintisiz ve güvenli bir şekilde yürütülmesidir.
- *Al ve Alodalı (2008:1206)*: Kamusal işleyişte, bürokraside ve devlet-vatandaş, devlet-iş dünyası, devlet-sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumlarının kendi arasındaki ilişkinin elektronik ortamda kurulması, hizmetin elektronik ortamda sunulması ve bilgiye elektronik ortamda ulaşılmasını ifade etmektedir.
- *Çelik vd. (2008:1233)*: Birey ve kurumların açık ağ ortamında veya sınırlı sayıda kullanıcı tarafından ulaşılabilen kapalı ağ ortamlarında yazı, ses ve görüntü gibi sayısal bilgiler işlenmesi, iletilmesi, saklanması temeline dayanan ve bir değer yaratmayı amaçlayan kamu hizmetlerinin tümüdür.
- *Şahin (2008:45)*: Kamu hizmetlerinin bilgi ve iletişim teknolojileri temelinde yeniden biçimlendirilmesini, kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasını ve bu yolla vatandaşlar ve özel sektör kuruluşları ile diğer kamu kurumları arasında iletişim becerilerinin artırılması yoluyla bürokratik süreçlerin otomasyona geçişini ele alan modeldir.

- *Yıldırım (2010:9)*: Dar anlamıyla içsel ya da kurumsal bir bakış açısıyla kamu hizmetlerinin daha ekonomik, etkin ve verimli bir tarzda sunulması iken; geniş anlamda, yalnızca yürütmenin değil aynı zamanda devletin diğer organlarının çalışmalarını da kapsamına alan, vatandaşlarla etkileşime dönük hem siyasal hem de yönetsel derin ve kapsamlı değişikliklere imkan veren bir modeldir.

B. E-DEVLETİN GELENEKSEL DEVLET İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Sanayi toplumunda maddi ürünlerin üretimi ön planda tutulurken, bilgi toplumunda bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı sonucunda bilgi üretimi önem kazanmaktadır. Bu bağlamda içinde bulunduğumuz çağda, bilgi teknolojileri, örgütlerin yapısını, işleyişini, performans ve değişimini etkileyen temel faktör olup; özel sektör ve kamu sektörü bilgi teknolojilerinden derin bir şekilde etkilenmektedir. Dolayısıyla devletler, bu süreçte e-devlete dönüşerek hizmet kalitesini iyileştirip performanslarını artırmaya çalışmakta ve geleneksel devlet anlayışından uzaklaşmaktadırlar (Demirel, 2006:83). Söz konusu değişim Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1: Sanayi Çağı Devleti ile İnternet Üzerindeki Devletin Karşılaştırılması

SANAYİ ÇAĞI DEVLET ANLAYIŞI	İNTERNET ÜZERİNDEKİ DEVLET ANLAYIŞI
Bürokratik kontroller	Bireye hizmet ve toplumun güçlendirilmesi
İzole edilmiş idari fonksiyonlar	Entegre kaynak hizmetleri, açık ve şeffaf devlet
Kağıt işi ve dosyalama	Elektronik hizmet teslimatı
Zaman tüketen süreçler	Hızlı seri iş süreçleri
Elle düzenlenen finansal sözleşmeler	Elektronik fon transferi
Garip raporlama sistemleri	Bilgiye esnek erişim
Bağlantısız, birbirinden kopuk bilgi teknolojileri	Bütünleşmiş ağ çözümü
Her dönem idareci seçimi	Gerçek, katılımcı ve sürekli demokrasi
Devlet – vatandaş anlayışı	Devlet – müşteri anlayışı

Kaynak: Ali Şahin; Handan Temizel ve Metehan Temizel; (2004), “Türkiye’de Demokrasiden E-Demokrasiye Geçiş Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar”, 3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı, s. 347.

E-devlet uygulamaları, yönetimde reform strateji ve politikalarının bir parçası olarak kabul görmektedir. Başka bir ifadeyle e-devlet uygulamaları, basitçe stratejik yeniliklere yoğunlaşmaktadır. Hükümetler ve sivil toplum gerçekleş-

tirmek için hangi politikaların takip edileceği ya da uygulanacağı ve bunların işleme nasıl konacağına yönelik e-devlet stratejilerini artık bilinçli ve planlı bir şekilde telaffuz etmeye başlamışlardır. Bu bağlamda e-devlet, yönetim anlayışının kamu yönetiminde uygulanabilmesi için geleneksel devlet anlayışını dönüştürerek yeni bir yönetim anlayışını ortaya çıkarmada bir araç olarak kullanılmaktadır. E-devlet aslında geleneksel devletin devamını öngören bir yaklaşım değil; devletin yapısal ve zihinsel olarak dönüşümünü gerekli kılan bir model olarak kabul görmektedir (Şahin, 2008:53-54).

İçsel üretken verimlilik, fonksiyonel rasyonellik, bölümlere ayırma, hiyerarşik kontrol ve kurala dayalı yönetim gibi özelliklere sahip geleneksel bürokratik yaklaşım yerini, esneklik, iletişim organizasyonu, yatay/dikey bütünleşme, yenilikçi girişim, öğrenen organizasyon, hızlı hizmet sunumu ve müşteri odaklı yönetim gibi özelliklere sahip yönetime bırakmaktadır. Bu yeni özellikler de e-devlet yaklaşımına doğru kayılmasına neden olmaktadır (Ndou 2004:2). Bürokratik yaklaşım ile e-devlet yaklaşımı arasındaki söz konusu farklılıklar Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2: Kamu Hizmet Sunumu Yaklaşımlarındaki Değişmeler

	Bürokratik Yaklaşım	E-Devlet Yaklaşımı
Oryantasyon	Üretim maliyeti verimliliği	Kullanıcı memnuniyeti ve kontrolü, esneklik
Süreç Organizasyonu	Fonksiyonel rasyonellik, bölümlere ayırma, dikey hiyerarşi kontrolü	Yatay hiyerarşi, iletişim organizasyonu, bilgi paylaşımı
Yönetim İlkesi	Kurala ve emre dayalı yönetim	Esnek yönetim, merkezi koordinasyonla bölüm içi takım çalışması
Liderlik Şekli	Emir ve kontrol	Kolaylaştırma ve koordinasyon, yenilikçi girişim
İçsel İletişim	Yukarıdan aşağı doğru, hiyerarşik	Merkezi koordinasyonla çok yönlü iletişim, doğrudan iletişim
Dışsal İletişim	Merkezileştirilmiş, resmi ve sınırlı kanallar	Resmi ve resmi olmayan, doğrudan ve hızlı geri bildirim, çoklu kanallar
Hizmet Sunum Şekli	Belgelere dayalı ve kişiler arası etkileşim	Elektronik değişim, yüz yüze olmayan şekilde etkileşim
Hizmet Sunum İlkeleri	Standartlaşma, tarafsızlık, eşitlik	Kullanıcıyı özelleştirme, kişiselleştirme

Kaynak: Valentina Ndou; (2004), “E-Government for Developing Countries: Opportunities and Challenges”, *The Electronic Journal on Information Systems in Developing Countries*, 18(1), p. 3.

E-devlet, elektronik terimini içerse de, esas itibariyle devlet kavramı yine geleneksel tanımını korumaktadır. Bu bağlamda e-devlet, tamamen yeni bir devlet kavramına karşı gelmemekte, devlet mekanizmasının vatandaşlarca algılanması sürecinde kullanılan araçlar, teknikler, sistemin tasarımı farklı olsa da işlevler, geleneksel devlet kavramının özünde yer alan işlevlerle aynıdır. Burada önemli olan husus, e-devletin geleneksel devletten farklı olarak işlevlerini nasıl ve hangi araçlarla yerine getirdiğidir. Bununla birlikte, e-devlet geleneksel devlete rakip değil, geleneksel devlet modeli içinde kamunun vermesi gereken hizmetlerin sunum şeklini değiştiren bir alt yapılar bütünü olma özelliğini taşımaktadır (Baştan ve Gökbnar, 2004: 73).

Tablo 3: Geleneksel Devlet ile E-Devletin Özelliklerinin Karşılaştırılması

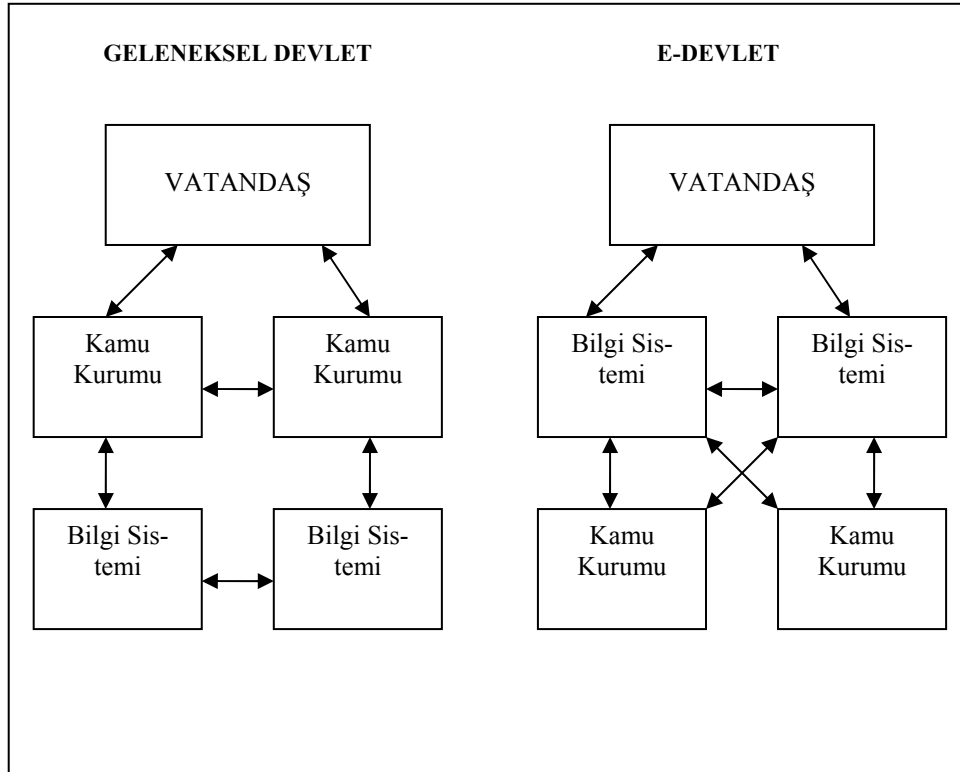
GELENEKSEL DEVLET	E-DEVLET
Pasif Vatandaş	Aktif Müşteri – Vatandaş
Kağıt Temelli İletişim	Elektronik İletişim
Dikey / Hiyerarşik Yapılanma	Yatay / Koordineli Ağ Yapılanması
Yönetimin Veri Yükleme	Vatandaşın Veri Yükleme
Eleman Yanıtı	Otomatik Sesli Posta, Çağrı Merkezi vb.
Eleman Yardımı	Kendi Kendine Yardım / Uzman Yardımı
Eleman Temelli Denetim Mekanizması	Otomatik Veri Güncellemesi ile Denetim
Nakit Akışı / Çek	Elektronik Fon Transferi
Tek Tip Hizmet	Kişiselleştirilmiş / Farklılaştırılmış Hizmet
Bölümlenmiş / Kesintili Hizmet	Bütünsel / Sürekli / Tek Duraklı Hizmet
Yüksek İşlem Maliyetleri	Düşük İşlem Maliyetleri
Verimsiz Büyüme	Verimlilik Yönetimi
Tek Yönlü İletişim	Etkileşim
Uyruk İlişkisi	Katılım İlişkisi
Kapalı Devlet	Açık Devlet

Kaynak: Özgür Uçkan; (2003), “ E-Devlet, E-Demokrasi ve E-Yönetişim Modeli: Bir İlkesel Öncelik Olarak Bilgiye Erişim Özgürlüğü”, *Aylık Strateji ve Analiz E-Dergisi*, 5, s. 5.

Geleneksel devlet ile e-devlet karşılaştırıldığında, e-devlet uygulamalarının kalite faktörlerine olumlu etkisinin daha fazla olduğu gözlemlenebilmektedir. Geleneksel kamu hayatında iş süreçleri, vatandaş ya da kurumların, ilgili birimlerle yüz yüze görüşerek taleplerde bulunmalarına dayanmaktadır. Bu anlayış içerisinde, devletin ihtiyaç sahiplerinden talep ettiği dilekçe yazma, form doldurma, belge hazırlama gibi faaliyetlerin önemli bir bölümü, e-devlet olgusu içerisinde şekil değiştirmekte ya da tamamen ortadan kalkmaktadır. Böylelikle, vatandaşların ihtiyaç duydukları hizmetin gerçekleştirilmesi için devlet dairesi-

ne gidip uzun kuyruklarda vakit kaybetme dönemi geride kalmaktadır (Şener ve Paşayığıt, 2006:3). Bu doğrultuda, Tablo 3’de geleneksel devlet ile e-devletin genel özellikleri karşılaştırılmaktadır. Şekil 1’e göre, geleneksel devlette kamu kurumu, vatandaş ile vatandaşın talep ettiği bilginin sağlandığı bilgi sistemi arasında yer almaktadır. Kamu kurumu, ürettiği ya da sakladığı bilgiyi kavramsal olarak arka planda yer alan bilgi sisteminde tutmakta; vatandaş ile bilgi paylaşımı gerekli olduğunda bilgi sisteminden uygun ve gerekli bilgiye erişmekte ve tekrar vatandaşa aktarmaktadır. E-devlette ise, bilgi sistemi kamu kurumu ile vatandaş arasında yerleştirilmiştir. Kamu kurumu, vatandaşın bilgi talebini öngörme gayreti içinde olmakta, başka bir deyişle sunulacak hizmetleri vatandaşın talepleri yönlendirmektedir (İnce 2001, 24–25).

Şekil 1: Geleneksel Devlet ile E-Devletin Şematik Karşılaştırılması

Kaynak: Murat İnce; (2001), *Elektronik Devlet: Kamu Hizmetlerinin Sunulmasında Yeni İmkanlar*, Devlet Planlama Teşkilatı Yayını, Ankara, s. 24.

C. E-DEVLETİN NEDENLERİ VE UYGULANMA AMAÇLARI

Birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülke, kamu yönetimlerinde yeniden yapılandırma stratejileri uygulamaktadır. Bu stratejilerin başında da e-devlet uygulamaları gelmektedir. Bu doğrultuda, ülkelerin kamu yönetimlerinde e-devlet uygulama amaçları şu şekilde sayılabilmektedir (TBD, 2001:33; İnce, 2001:13; Gant ve Gant, 2002:2; Jaeger ve Thompson, 2003:390-392; Burn ve Robins, 2003:26; Şahin ve Örselli, 2003:348-351; Löfstedt, 2005:41; Demirel, 2006:87-88; Aktan ve Çoban, 2006:37, Şener ve Paşayığıt, 2006:2; Ray, vd., 2007:12; Sharma vd., 2007:182; Marquardt ve Gökçe, 2008:4-5; Balcı İzgi vd., 2008:928; Çelik vd., 2008:1236-1237; Parlak vd., 2008:1294; Şahin, 2008-60-61; Al ve Alodalı, 2008:1206-1208; Durna ve Özel, 2008:7; Odabaş, 2009:12-14; Uğur ve Çütçü, 2009:6-9; Kaypak, 2009:219; Oğurlu, 2010:12; Chakherlouy vd., 2010:703; Güven vd., 2010:555-556):

- Dünya ekonomisinin yönünü fiziksel, maddi ve somut üretime odaklı gelişmeden hızlı bir şekilde bilgi odaklı soyut nitelikli bir gelişmeye doğru çevirmesi yani ekonomilerin metadan ziyade bilgiye dayalı üretime yönelik hale gelmesi,
- Bilgisayarların, işletim sistemi kapasitesi gibi bilgi ve iletişim alanında meydana gelen gelişmeler ile internet teknolojisinin tüm dünyada yaygınlık kazanması,
- Bilgi toplumuna geçişin bir sonucu olarak, hükümetlerin bilgi ekonomisini geliştirmek için gerekli alt yapıyı oluşturmak zorunda olması,
- Hükümetlerin e-iş süreçlerini kendilerine örnek alarak geliştirmesi ve yeni teknolojileri ve elektronik araçların kullanımını yaygınlaştırması,
- Kamu hizmetlerinin internet ortamında yürütülmesi için hükümetlere yönelik baskıların artması,
- E-devletin artan rekabetçi ekonominin anahtar faktörü olarak görülmesi,
- E-devlet araçlarının, vatandaşlara idari karar mekanizmalarında daha aktif yer alma olanağı sunması,
- Yetki ve sorumlulukların merkezi yönetim ve yerel yönetim arasındaki paylaşımı ile devlet, vatandaş ve iş dünyası arasındaki ilişkilerin değişmesi,
- Kamu kuruluşlarındaki katı bürokratik yapı ve vatandaşların gereksinimlerine hızlı ve etkin karşılık verme konusundaki yetersizlikler,
- Vatandaşların demokrasiye katılım gereksinimlerinin hızla artması,
- Vatandaşın devletle, devletin özel kuruluşlarla, devletin kendi kurum ve kuruluşları arasında bilgi akışının zorunlu olması,

- Vatandaşlarla devlet arasında bilgi ve iletişim kanallarının yetersiz olmasının, vatandaşlarla devlet arasında güven sorununun yaşanmasına yol açması,
- Karar almada kullanılacak bilgilerin toplanması, dağıtımı, kullanılması, özel sektörün ve vatandaşların taleplerine daha acil çözüm yollarının bulunması gibi genelleştirilmiş ihtiyaçlara; eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, bürokrasinin maliyetinin azaltılması, yardıma muhtaç vatandaşların kayıt altında tutulması, adli ve kolluk hizmetlerinin etkinleştirilmesi gibi özelleştirilmiş ihtiyaçlara gereksinim duyulması,
- Hükümetlerin giderek artan ve değişen toplumsal ihtiyaçlara düşük maliyette, hızlı ve etkin bir şekilde cevap verebilme istek ve beklentileri,
- Vatandaşların, devletle olan işlerini rahatça ve sadece geleneksel çalışma saatleri içinde değil; her zaman internet üzerinden halletmek istemesi,
- Vatandaşların, devlet dairelerine gitmek, işlerini halledebilmek için sırada beklemek, masalar arasında mekik dokumak, bilgi almak için başka sıraya girmek gibi gereksiz etkinliklerin ortadan kaldırılmasını istemesi ve
- E-devletin, yeni kamu yönetimi anlayışı doğrultusunda bütçe, performans ve güven açıklarını kapatıcı bir çözüm olarak görülmesi.
- Kamusal hizmetlerin yaygın ve erişilebilir hale getirilmesi,
- Herkesin aynı oranda kamu hizmetlerinden zaman kısıtı olmaksızın faydalanabilmesinin sağlanması,
- Devletin daha şeffaf ve hesap verebilir hale getirilmesi,
- Siyasal ve yönetsel yolsuzlukların önlenmesi,
- Devletin daha hızlı ve daha etkin bir şekilde işleyişinin sağlanması,
- Kamu yönetimlerinde üretkenlik ve verimliliğin artırılması,
- Kamu hizmetlerinin sunumunda iyi yönetim ilkelerinin hayata geçirilmesi,
- Kamu yönetimi süreçlerinin yeniden yapılandırılması,
- Devlet üzerinde her yıl yük oluşturan harcamalarda tasarruf sağlanması,
- Yönetim ve hizmet sürecinde vatandaşın isteklerini değerlendirerek katılımcı vatandaşlığın önünün açılması,
- Kamu kuruluşlarının daha rasyonel çalışmasının sağlanması,
- Vatandaşların karar alma süreçlerine demokratik bir şekilde katılımını sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesi,

- Karar vericilerin bilgiye dayalı karar verme süreçlerinin geliştirilmesi ve hızlandırılması,
- Kamusal işlemler için vatandaşların talep ettikleri bilgilere bir noktadan ve doğru bir şekilde ulaşılması,
- İnsan unsurundan kaynaklanan yanlışların minimum seviyeye indirilmesi,
- Kamusal hizmetlerin kalitesinin artırılması,
- Kağıt bağımlılığının ve kullanımının azaltılması,
- Vatandaşların yaşamlarının kolaylaştırılması,
- Yaşam kalitesinin ve memnuniyetin artırılması,
- Kurumlar arası bilgi alışverişi sağlanarak iş ve veri tekrarının önlenmesi,
- Kamusal hizmetlerin sağlanma süreçlerinin fiziksel ortamdan bağımsız bir şekilde işleyişi,
- Vatandaşların şikayetlerine ve önerilerine kolay ve hızlı bir şekilde ulaşılabilmesi,
- Kamu kuruluşları arasında bilgi bütünlüğünün sağlanarak, bilginin kötüye kullanımının önüne geçilmesi,
- Vatandaş ile devlet arasındaki güven ortamının kuvvetlendirilmesi,
- Karar alma süreçlerinde kolaylığın ve hızın sağlanması,
- Devlet hizmetlerinden faydalanabilen vatandaş sayısının artırılması,
- Zaman tasarrufunun sağlanması,
- Maliyetlerin düşürülmesi ve verimliliğin artırılması,
- Hukuk sisteminin ve kanunların icrasının güçlendirilmesi ve
- Ekonomik gelişimin desteklenmesi.

II. E-DEMOKRASİ

Çalışmanın bu bölümünde, öncelikle e-demokrasi kavramının tanımına ve önemine değinilecektir. Daha sonra, e-demokrasi ile ilgili yaklaşımlar incelendikten sonra e-demokrasinin faydaları ve e-demokrasiye yönelik eleştirilere yer verilecektir.

A. E-DEMOKRASİNİN TANIMI VE ÖNEMİ

E-demokrasi kavramı, hükümetlerin ve politikacıların şeffaf ve hesap verebilir olmalarına ilişkin kamusal tartışmaların arttığı bir dönemde ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda e-demokrasinin sağlanması, yeni bilgi teknolojilerinin

kamusal alanda uygulanması ve mevzuata göre politika belirlenmesi için gerekli olan temel araçlardan birisidir. (Perez vd., 2007: 382). Bu doğrultuda e-demokrasi, demokrasinin en önemli felsefi bir alt başlığı olarak ele alınmaktadır. E-demokrasi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin demokratik karar alma süreçlerinin desteklenmesine ve devlet, iş dünyası ve vatandaş arasında daha etkin ve daha şeffaf ilişkilerin oluşturulmasına odaklanmaktadır. Bu kapsamda e-demokrasi, vatandaşların demokratik sürece katılımlarını sağladığı için oldukça önemli ve büyük bir alandır (Löfstedt, 2005: 45).

E-demokrasi; vatandaşların, politikacıları hareketlerinden ötürü hesap verebilir kılmasını güçlendiren ve siyasi temsilciler ile vatandaşlar arasındaki iletişimini kolaylaştırarak temsilcilerin sorumluluklarını artıran bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılmasıdır. Bu bağlamda e-demokrasinin üç temel amacı bulunmaktadır. Bu amaçlardan ilki; politik süreçlerin şeffaflığının artırılması ve bilgi açıklığının sağlanmasıdır. İkinci amaç; vatandaşlık eğitiminin güçlendirilmesi ve tartışılmasına yönelik yeni alanlar açarak düşünce yapısının geliştirilmesidir. E-demokrasinin son amacı ise; vatandaşların demokratik sürece doğrudan katılımının artırılmasıdır (Moreira vd., 2009:25). Başka bir tanımlamaya göre e-demokrasi; geleneksel demokratik süreçlerin internet teknolojilerine yakınsamasıdır (Panganiban, 2004:6). Bununla birlikte, demokratik aşamalarda herhangi bir elektronik değişimin değeri olarak yapılan e-demokrasi tanımı ise; kampanya, seçim, seçmen yazılımı, oylama, anket, temsilciler ve onların seçmenleri arasındaki iletişimi, kamu kütüphanelerinden evrensel ulaşım ve halkın daha çok katılımını teşvik eden aşamaları ihtiva etmektedir (Uğur ve Çütçü, 2009:9).

E-demokrasi en basit haliyle; kamusal karar verme sürecine vatandaş katılımının sağlanabilmesi için elektronik bağlantıların kullanılması olarak tanımlanmaktadır. E-demokrasi, kamu hizmetinin bir bütün olarak toplum yerine bireyin kendine özgü ihtiyaçlarına göre yeniden biçimlendirildiği, devlet ve vatandaşlar arasındaki bir etkileşim çerçevesi olmaktadır. Ayrıca e-demokrasi, sadece internet aracılığıyla artan bilgi erişimine odaklanmamakta, aynı zamanda politikaların belirlenmesi sürecinde daha önceden eşi görülmemiş düzeylerde vatandaşların yer alması ve devlet-vatandaş işbirliği üzerinde durmaktadır. Bununla birlikte e-demokrasi, vatandaşların devletin politika yapımına katılmasını sağlaması suretiyle, bilgi, oylama ya da tartışma gibi devlet ve vatandaşlar arasındaki bütün elektronik iletişim formlarını kuşatan süreç ve yapıları belirtmektedir (Yıldırım, 2010: 30–33).

E-demokrasi aynı zamanda; yerel, ulusal ya da uluslararası düzeyde siyasi sürece katılan siyasi partiler, vatandaşlar, seçilmiş makamlar gibi demokratik aktörlerce, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılmasıdır. Bu bağlamda e-demokrasinin olmazsa olmaz iki önemli koşulu bulunmaktadır. Bu koşullardan ilki; ülkede yaygın bir internet erişiminin sağlanmış olmasıdır. İkinci koşul ise; gerek vatandaşların gerekse seçilmişlerin demokratik katılıma önem veren bir

kültüre sahip olmasıdır. Katılım kültürü ise bilişim kültürünü de gerektirmektedir. Başka bir ifadeyle, vatandaşların bilişim teknolojilerini kullanma ve bundan yararlanma kültürünün oluşması gerekmektedir (Şahin vd., 2004: 257-258).

E-demokrasi, yönetilenler ile yönetenler arasında doğrudan iletişimin oluşması ve akışında önemli bir potansiyele sahip olması nedeniyle demokrasinin güvencesi olarak nitelendirilmekte; elektronik oy kullanma ve elektronik katılım yoluyla demokratik süreci genişletmede önemli bir fırsat olarak görülmektedir. Kısaca e-demokrasi; siyasi katılımın önündeki engelleri kaldıracak, bilginin vatandaşlara eşit olarak yayılmasını, erişim kolaylığını, ulusal ve uluslararası yeni kamusal alanların ortaya çıkmasını, ifade özgürlüğünü ve öz yönetimi sağlayarak katılımcı ve böylece doğrudan demokrasiyi gerçekleştirecek önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda e-demokrasi, temsili sistemin iki önemli çıkmasına kesin çözüm olarak düşünülmektedir. Bu çıkmazlardan ilki; temsili sistemin özel çıkarlar tarafından tahakküm edilmesi, ikincisi ise; söz konusu çıkarların istikrarsızlık yaratan kavga ve çekişmelere yol açmasıdır. Bu durumda ancak, doğrudan demokrasi işletilebildiği zaman, yorucu ve zaman alıcı siyasi çekişmeler ortadan kalkabilecek ve daha etkili kanunlar yapılabilecektir (Gökçe ve Örselli, 2008: 63-68).

Halkın katılımı ve şeffaflık e-demokrasi ile yakından ilgilidir. Bu bağlamda gerçekte e-demokrasi girişimleri, sadece e-oynamayı değil; aynı zamanda, seçilmişlerle vatandaşlar arasında bir iletişim akışını da içermektedir (Yıldırım, 2010: 33). E-oylama, demokrasinin artırılması ya da yeniden canlandırılması anlamına gelmemektedir ve bir araç olarak tanımlanmaktadır (Löfstedt, 2005: 45).

Bu doğrultuda, e-demokrasinin en temel hedefi olarak nitelendirilen e-oylama; vatandaşların bölgesel, yerel, ulusal ve uluslararası ölçeklerde ve farklı konularda, internete bağlı olan kamu sitelerine evlerinden ya da bu amaç için geliştirilmiş olan kiosk tarzı terminallerden bağlanarak oy kullanılmasıdır. Bu uygulamadaki amaç, vatandaşların karar alma mekanizmaları üzerindeki etkinliklerinin artırılması ve siyasi hayata doğrudan katılmalarının sağlanmasıdır. Aynı zamanda e-oylama, klasik oylama sistemine göre oylama işlemlerinin maliyetini düşürmekte ve seçmen davranışlarına yönelik araştırmaların daha etkili ve daha kolay şekilde değerlendirilebilmesini ve analiz yapılabilmesini sağlamaktadır (Ersöz, 2005:124).

Elektronik oylar aracılığı ile halkın belirli konularda görüşü alınmakta, sanal çıkar grupları ve sanal lobiler oluşturularak projeler geliştirilmekte ve bunlar da sosyal gelişim ve kalkınmaya katkı sağlayacak hale getirilmektedir. Dolayısıyla, internet tabanlı devlet sayesinde bireyler, bilgisayar aracılığı ile yönetime katılım olgusunun aktif bir ögesi durumuna gelmektedir (Demirel, 2006: 93).

B. E-DEMOKRASİ YAKLAŞIMLARI

Çalışmanın bu bölümünde e-demokrasi yaklaşımları; Aström'e (2001) göre e-demokrasi yaklaşımları, Caldow'un (2004) E-demokrasi modeli ve Nair'in (2007) dijital demokrasi modeli olmak üzere üç başlık altında ele alınacaktır.

1. Aström'e (2001) Göre E-Demokrasi Yaklaşımları

Aström (2001) e-demokrasiyi; hızlı e-demokrasi, güçlü e-demokrasi ve zayıf e-demokrasi olmak üzere üç yaklaşımla açıklamaktadır. Söz konusu yaklaşımlar şu şekilde açıklanmaktadır (Aström, 2001:49-51):

- *Hızlı e-demokrasi yaklaşımı*: Bu yaklaşımla, vatandaşların politik karar alma süreçlerine doğrudan katılmaları hedeflenmektedir. Doğrudan katılım elektronik oylar vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Vatandaşlar her konuda düşünce ve ifade özgürlüklerini tam bir şekilde kullanabilmektedirler.
- *Güçlü e-demokrasi yaklaşımı*: Bu yaklaşımda vatandaşların oy kullanma işlemlerinden ziyade, politik karar süreçlerinde kararların değerlendirilmesi ön plana çıkmaktadır. Bu durumda politik kararların alınma süresi, hızlı e-demokrasi yaklaşımına göre yavaşlamaktadır.
- *Zayıf e-demokrasi yaklaşımı*: Bu yaklaşıma göre vatandaş, devlet ile ilgili hizmetleri internet üzerinden alan bir müşteri olarak düşünülmektedir. Ayrıca bu yaklaşımda, seçim dönemlerinde adaylar kendilerini internet üzerinden tanıtılabilmektedirler.

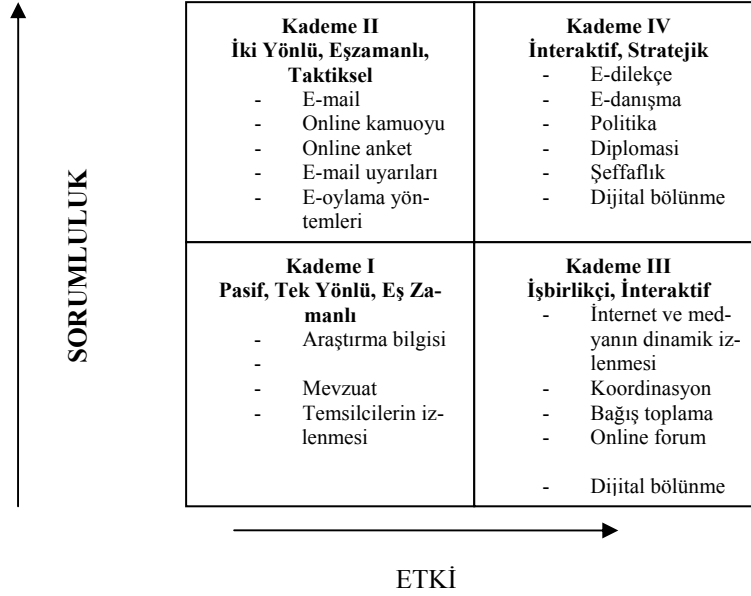
2. Caldow'un (2004) E-Demokrasi Modeli

E-devlet Kurumu (The Institute for Electronic Government) yöneticisi Caldow (2004), dört kademeli e-demokrasi modeli geliştirmiştir. Model, liderlerin e-demokrasi çabalarının hem taktiksel hem de stratejik açıdan e-devlet uygulamalarına nasıl uyarlanacağını düşünmelerine yardımcı olmaktadır. Söz konusu model Şekil 2'de gösterilmektedir. Şekle göre sorumluluk ve etki derecelerini gösteren iki eksen bulunmaktadır. Şekil 2'de gösterilen modelin kademeleri şu şekilde açıklanmaktadır (Caldow, 2004:4-10):

- *Kademe I*: Bir çok devlet, yasama organı, uluslararası kuruluş ve siyasi parti bilgilerini internet üzerinden ulaşılabilir hale getirmektedir. Böylelikle, e-demokrasi taktiklerinde ilk aşamayı gerçekleştirmiş olurlar.
- *Kademe II*: Bu kademedeki birimler iki yönlü iletişimi açmak için büyük ilerlemeler kaydetmektedir. Bu kademedeki birimler iki yönlü güce ulaşmalarına rağmen, kademenin yapısı hala büyük ölçüde eş zamanlı değildir.

- *Kademe III*: Bu kademe interaktif gücü artırmaktadır. Hala büyük ölçüde eş zamanlı olunmamasına rağmen iletişim, işbirliğine dönüşmeye başlamaktadır.
- *Kademe IV*: Bu kademe yüksek seviyede e-demokrasi gelişmişliğini göstermektedir. Çoğu e-demokrasi çabası ise büyük ölçüde ve doğrudan paydaşlara, yargıya ya da yerel kitlelere odaklanmaktadır.

Şekil 2: Caldow'un E-demokrasi Modeli

Kaynak: Janet Caldow; (2004), "E-Democracy: Putting Down Global Roots", İnternet Adresi: <http://www-01.ibm.com/industries/government/ieg/pdf/e-democracy%20putting%20down%20roots.pdf>, Erişim Tarihi: 01.05.2011. p. 5.

3. Nair'in (2007) Dijital Demokrasi Modeli

Nair (2007), gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde, e-demokrasinin dört aşamadan oluştuğunu ileri süren dijital demokrasi modelini geliştirmiştir. Modele göre e-demokrasi; bilginin açıklandığı en düşük seviyeden, politik kararların online olarak alındığı en yüksek seviyeye doğru gelişmektedir. Bu bağlamda aşamalar, vatandaşın internet vasıtasıyla demokratik sürece katılımına göre sıralanmaktadır. Bu doğrultuda, Nair'in (2007) modeline göre e-demokrasi aşamaları şu şekilde sıralanmaktadır (Nair, 2007:151):

- *Birinci aşama – Bilginin açıklanması:* Kamu birimleri politik konularla ilgili gerekli bilgiyi internet üzerinden açıklarlar. Böylelikle, vatandaşlar bu bilgileri okuyarak düşünebilirler.
- *İkinci aşama – Konsültasyon:* Bu aşamada kamu birimleri, kamusal web siteleri vasıtasıyla vatandaşların düşüncelerine ulaşabilirler.
- *Üçüncü aşama – Online Müzakere:* Bu aşama ile birlikte, kamu birimleri ile vatandaşlar internet üzerinden politik konularda tartışabilirler.
- *Dördüncü aşama – Online Karar Alınması:* Vatandaşlar bu aşamada, internet üzerinden karar alma süreçlerine tam anlamıyla demokratik bir şekilde katılmış olurlar.

C. E-DEMOKRASİNİN FAYDALARI

Pena-Lopez (2011) e-demokrasinin faydalarını vatandaşlar, siyasi partiler ve devlet açısından sıralamıştır (Pena-Lopez, 2011:5-7). Bu doğrultuda e-demokrasinin faydaları Tablo 4’te gösterilmektedir.

Tablo4: E-Demokrasinin Faydaları

E-Demokrasinin Vatandaşlar Açısından Faydaları	İyi tanımlanan ve iyi yönetilen bir dijital kimliğe sahip olunması
	Politik mecliste ilk sesi çıkan kişi olma özelliğine sahip olma olasılığının bulunması
	Daha fazla demokratik katılım ve sorumluluk alma olanağının olması
	Halkla etkileşimin artması
	Katılımcı demokrasiye doğru kayılması
	Politik meseleler üzerinde tartışılabilir olanağının artması
	Gündem belirlemeye katılımın mümkün hale gelmesi
	Yerel politikalara daha fazla odaklanılabilmesi
E-Demokrasinin Siyasi Partiler Açısından Faydaları	Bilgiye birçok kaynaktan ulaşılabilmesi
	Yeni kurumsal kanallara ulaşılabilmesi
	Siber politikaların ve siber aktivizmin bilgi ve iletişim teknolojilerinin yayılma yollarını değiştirmesi
	Profesyonel politikacının parti içinde ve parti ile vatandaş arasında yeni bir role sahip olması
E-Demokrasinin Devlet Açısından Faydaları	Halkın sorumluluklarının geliştirilmesi
	Şeffaflığın sağlanabilmesi için daha fazla gereksinimlerin ve daha fazla araçların temin edilmesi
	Hesap verme sorumluluğunun gerçekleştirilebilmesi için daha fazla gereksinimlerin ve daha fazla araçların temin edilmesi
	Dijital veri ve dijital faaliyetlerin daha fazla izlenebilir hale gelmesi
	Vatandaşın devletle ilgili sorularının, açık iletişim kanalları ve verileri aracılığı ile cevaplandırılabilmesi

Kaynak: Ismael Pena-Lopez; (2011), “The Disempowering Goverati: E-Aristocrats or the Delusion of E-Democracy”, *Journal of E-Democracy*, 3(1), p. 6.

D. E-DEMOKRASİYE YÖNELİK ELEŞTİRİLER

E-demokrasinin birçok olumlu özelliği olduğu kadar, bazı noktalarda da eleştirilebilmektedir. Bu eleştiriler şu şekilde özetlenebilmektedir (Ersöz, 2005:124-126; Gökçe ve Örselli, 2008:69-73):

- E-demokrasinin aracı olan elektronik oylama yönteminin uygulanması bazı teknik ve politik sorunları da beraberinde getirmektedir. Örneğin; seçimlerin güvenliğini sağlayacak olan ve tüm dünyada geçerli olacak olan bir dijital imza uygulaması oldukça yüksek maliyetli süreçleri içermektedir.
- E-oylama uygulamasına yönelik bir diğer eleştiri ise; vatandaşların seçime katılımını artıracak düşünülse de, vatandaşların internetten yapılan bir seçime ne kadar güvenebileceği sorusunun cevaplanabilmesinin oldukça zor olmasıdır.
- Henüz kullanımı tam olarak yaygınlaşmayan tüm ülkelerde nüfusun tümü tarafından kullanılmaması, bu teknolojinin elit kesime ait bir iletişim aracı olduğu görüşünü kuvvetlendirmektedir. Bu bağlamda, toplumun her kesimine eşit bir şekilde ulaşmayan internet, katılımcı demokrasiyi tam anlamıyla sağlayamayacaktır.
- İnternet kullanıcıları arasında, bu teknolojiden yararlanan ve tartışma gruplarına katılıp fikir alışverişinde bulunan ve düşüncelerini açıklayan gerçek anlamda bilgisayar okuryazarı olanların oranlarının, interneti diğer amaçlarla kullananların oranına göre daha düşük olduğu düşünüldüğünde, gerçek anlamda bir adaletsizlikten bahsedilebilmektedir.
- Teknik bazı araçlar sayesinde internette dolaşanların bilgisayarlarına gönderilen ve internet kullanıcıları hakkında bazı bilgilerin ele geçirilmesini sağlayan tanımlama bilgileri güven sorunu yaratmaktadır. Bu durumda, internet kullanıcılarının ziyaret ettikleri sitelerden politik görüşleri belirlenebilmektedir. Böylelikle internet, vatandaşlar için daha şeffaf bir hükümetin oluşturulması yerine bir işpiyon aracı olarak, denetim altında yaşayan bir toplumun oluşmasına katkıda bulunabilmektedir.
- Bilgiye erişebilenler ile erişemeyenler arasında ulusal ve uluslararası ölçekte giderek derinleşen uçurum olarak tanımlanan dijital bölünme, bilişim ve iletişim teknolojilerinin demokratik imkanlarını ciddi ölçüde sınırlandırmaktadır.
- Vatandaşların çoğu, temsilcilerine çok az ilgi göstermektedirler ve siyasi olarak az sayıda aktif kişi, kendi sayılarıyla orantılı olmayan bir şekilde karar alma sürecine etki etme çabası içindedir. Bu kapsamda karar alma sürecine ilişkin ilgi eksikliğinin, bütün ülkelerde oy kullanma oranının düşmesine, özel görevlere olan ilginin azalmasına ve buna karşılık ilginin karar alma gücü üzerine yoğunlaşmasına yol açtığı görülmektedir.

III. E-DEVLETİN E-DEMOKRASİ İLE OLAN İLİŞKİSİ

Esas itibariyle e-devlet; demokrasi, katılımcı yönetim, halkın daha iyi yönetilmeye ve daha etkin hizmet almaya ilişkin taleplerinin karşılanması gibi kavramların ilk olarak ortaya çıktığı M.Ö.3. Yüzyıl Atina şehir devletinden beri, bütün gelişmiş ülkelerin hayal ettikleri yönetim tarzına bugüne kadar bulunan en etkin çözüm yolu olarak görülmektedir. Dolayısıyla da incelenmeyi, geliştirilmeyi ve hayata geçirilmeyi hak etmektedir (İnce, 2001:3).

E-devlet, daha önce politik süreçlere aktif olarak yeterince katılmamış büyük halk kitlelerine, kamu idaresine ilişkin bilgi ve hizmetlerin sunulması potansiyeline sahiptir. Haftada 7 gün 24 saat kamu hizmetlerine ilişkin bilgi ve hizmetlerin ulaşılabilir olması, ekonomik, coğrafik, kültürel ve eğitim farklılıklarından kaynaklanan eşitsizlikleri ortadan kaldıracaktır. Bu doğrultuda, eşitlikçi bir temelde aynı bilgi ve hizmetlerin vatandaşlara sunumuna imkan veren e-devlet, kamu yönetim sistemiyle yönetilenler arasındaki etkileşimi değiştirerek demokratik katılımı artırabilecektir (Baştan ve Gökbunar, 2004: 74).

Bu kapsamda, her vatandaşa demokratik sürece katılma fırsatının geliştirilerek sunulması, hükümet ve parlamentonun asli görevleri arasında yer almaktadır. İletişim teknolojileri, internet ve yeni teknolojilerin vatandaşların hizmetinde kullanılması yani e-devlet uygulaması, vatandaşların demokratik sürece katılımını kolaylaştıracaktır. Bununla birlikte, kamusal bilgilere daha kolay ulaşılacak, geniş hizmet kanalları seçime sunulacak ve politik sürecin izlenebilmesine imkân tanınacaktır. Böylelikle e-devlet, demokrasiye katılım derinleşmesine ve geliştirilmesine yani e-demokrasinin yerleşmesine yardımcı olacaktır. Aynı zamanda e-devlet, devlet içinden ve dışından bilgilerin düzenli bir şekilde akışını sağlayacağından, toplumun demokratikleşmesinde önemli bir rol üstlenmiş olacaktır (Ulusoy ve Karakurt, 2002:138). E-devlet bilgi teknolojileri sayesinde, her bir vatandaşın siyasal hayata katılımını güçlendirecek fırsatlar sunması ve siyasi iktidarın da temsil ettiği halkın görüş, bilgi ve deneyimlerini edinebilmesini sağlaması ile demokratik yaşamı güçlendirmek idealinin çağdaş bir yolu olarak görülmektedir. Başka bir ifadeyle, vatandaşın iyi bilgilendirilmesinin demokratik yapılanmanın girdisi olabilmesinin yolu e-devlettir (Şat, 2009:336).

E-devlet, vatandaşlarını büyük bir sosyal grubun bir parçası olarak değil, ayrı bütünler olarak görmeyi esas kabul eden bir organizasyondur. Bu bağlamda e-devlette, devlet girişimlerine ve yatırımlarına halkın katılımı için elektronik duyurular ve elektronik mail grupları oluşturulabilmekte ve önemli konularda sanal düşünce kuruluşları aracılığı ile elektronik beyin fırtınası yapılabilmektedir (Demirel, 2006: 93).

E-devlet ile e-demokrasi benzer kavramlarmış gibi görülmelerine rağmen, e-demokrasi gerçekte tamamen farklıdır. E-devlet; hem merkezi hem de yerel yönetimden etkilenebildiği gibi, internet ve webin toplumun yönetimini kolay-

laştırması durumunu belirtirken, e-demokrasi siyasal süreçlerin kolaylaştırılması kapsamında düşünülmektedir. E-devlet, ilgili kamusal bilgi ve kamu hizmetlerini yurttaşlara sağlamak için internet ve uygun teknolojilerin kullanılmasıdır. E-demokrasi ise, özel kamu politikası konularıyla ilgili kamusal söyleme dâhil olma fırsatını vatandaşlara sunmaktadır. Bazı durumlarda e-demokrasi; ya bir oylama yerinde ya da evinde, bir referandumda ya da genel bir seçimde, oylarını elektronik ortamda vermeleri için vatandaşlara fırsat sağlanması anlamına gelmektedir. Bu doğrultuda e-demokrasi, demokrasiyi daha fazla güçlendirme hedefiyle e-devlete ilişkin daha uzun vadeli bir bakış açısı taşımaktadır (Yıldırım, 2010: 29-31).

Bu doğrultuda, e-devlet ile e-demokrasinin farklılaştığı bazı noktalar vardır. E-devlet, kamusal hizmetlerin ulaştırılması, kamu birimlerinin verimliliğinin maksimize edilmesi ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması sırasında maliyet tasarrufunun sağlanması konuları üzerinde dururken; e-demokrasi ise politik karar alma süreçlerinin uzamasına ve yönetim süreçlerine yeni maliyetler getirilmesine olanak sağlamaktadır. Bununla birlikte, e-devlet, bilgi teknolojileri aracılığı ile kolaylaştırılan resmi süreçlere ve kamusal yapılara odaklanırken; e-demokrasi ise, vatandaşlar arasında ve vatandaşlar ile kamu politika yapıcıları arasında şekillenen ilişki ve iletişime odaklanmaktadır. Bu bağlamda e-devlet verimlilik ile ilgiliyken; e-demokrasi yetkilendirme ile ilgili olmaktadır (Panganiban, 2004:7).

Ekonomi gibi, kültür gibi, siyaset ve yönetim de enformasyonel hale gelmektedir. E-devlet ve e-demokrasi arasında ilişki kuran e-yönetişim ise, bu enformasyonel çerçevede ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, e-devleti ve temelini oluşturan e-demokrasi modellerini, yönetim, katılım, şeffaflık ve sosyal adalete dayanan kalkınma talepleri mümkün kılmaktadır (Uçkan, 2003:1). Bilgi ve iletişim teknolojilerinden yoğun bir şekilde yararlanmaları ortak noktalarını ifade etmekle birlikte, e-demokrasi ve e-yönetişim epistemolojik olarak birbirlerinden farklı kavramlardır. Demokrasi, halk için halkın yönetimi ilkesinin rehberliğinde dinamik bir süreci ifade etmektedir. Yönetişim ise, demokrasi ile yakından ilişkilidir ancak, onun nihai bir hedefi değildir. Başka bir ifade ile, demokrasi bir form olmak yerine bir işlev iken, yönetişim onun bir modeli olmaktadır (Yıldırım, 2010:34).

Bir yönetişim modeli olarak e-devletin temel hedefi; e-demokrasi olarak konumlanmaktadır. E-devletin e-demokrasi hedefinin tam anlamıyla gerçekleşmesi, öncelikle bilişim ve iletişim teknolojilerinin demokratik bir toplum için zorunlu teslimiyet ölçütlerini karşılayacak bir şekilde, bütün topluma eşit ve adaletli bir biçimde yayılmasına bağlıdır. Dijital bölünme ya da dijital uçurum olarak adlandırılan, bilişim ve iletişim teknolojilerine erişimde adil olmayan bir dağılım, e-demokrasi idealinin hayata geçirilmesinin olduğu kadar, e-devlet mekanizmalarının tam anlamıyla işlev göstermesinin de önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Bu soruna etkili çözümler geliştirilemezse, hem e-devlet ile

amaçlanan kamu yönetiminin hem de e-demokrasi idealinin adaletsiz bir durum yaratacağı ve demokrasi krizini derinleştireceği açıktır (Uçkan, 2003:4).

SONUÇ

Ülkelerin kamu yönetimlerini yapılandırma sürecine girmeleriyle birlikte, e-devlet ve e-demokrasi uygulamaları giderek önem kazanmıştır. Bu bağlamda, halkın politik karar süreçlerine dâhil olmalarının en basit yolu olarak da, e-devlet uygulamalarıyla birlikte e-demokrasinin hızla geliştirilmesi görülmektedir. Bunun için de, bilgi ve iletişim süreçlerinin aktif olarak kullanılması vasıtasıyla siyasal ve teknolojik projelerin geliştirilmesi gerekmektedir. Kamu yönetimlerindeki bu değişim sürecine öncelikle basit uygulamalarla başlanmalıdır. Söz konusu uygulamalar vatandaş tarafından benimsendikten sonra, teknolojinin ileri boyutları kullanılarak, vatandaşların e-devlet uygulamalarında daha aktif rol alması sağlanarak kamusal kararlarda etkin rol almaları, başka bir ifadeyle e-demokrasi süreçlerine adaptasyonlarının sağlanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AKTAN, Coşkun Can ve Hilmi ÇOBAN; (2006), “Kamu Sektöründe İyi Yönetim İlkeleri”, iç. Coşkun Can AKTAN (Ed.), **Kamu Mali Yönetiminde Stratejik Planlama ve Performans Esaslı Bütçeleme**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, ss. 13-40.
- AL, Hamza ve Fatih Bilal ALODALI; (2008), “Türkiye’de E-Belediyeçilik ve Adapazarı Büyükşehir Belediyesi Örneği”, **Uluslararası 6. Bilgi, Ekonomi ve Yönetimi Kongresi Bildiriler Kitabı**, 26–28 Aralık, İstanbul: İKDER, ss. 1204–1219.
- ASTRÖM, Joachim; (2001), “Should Democracy Online be Quick, Strong or Thin ?”, **Communications of the ACM**, 44 (1), pp. 49–51.
- BALCI - İZGİ, Berna; İbrahim ARSLAN and Reşit FİSTİKÇİOĞLU; (2008), “The Concept of E-Government and Practice of E-Municipality; Gaziantep Metropolitan”, **International 6th Knowledge, Economy & Management Congress Proceedings**, 26–28 December, İstanbul: İKDER, pp. 924–936.
- BAŞTAN, Serhat ve Ramazan GÖKBUNAR; (2004), “Kamu Hizmetlerinin Sunumunda E-Devletle İlgili Yeni Gelişmeler: Tümüleşik E-Devlet Sistemlerine Doğru”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 19(1), ss. 71–89.
- BURN, Janice ve Greg ROBINS; (2003), “Moving towards E-Government: A Case Study of Organisational Change Process”, **Logistics Information Management**, 16 (1), pp. 25–35.
- CALDOW, Janet; (2004), “E-Democracy: Putting Down Global Roots”, **IBM Software**, Internet Address: <http://www-01.ibm.com/industries/government/ieg/pdf/e-democracy%20putting%20down%20roots.pdf>, Date of Access: 01.05.2011.
- CHAKHERLOUY, Farzam; Roshanak Khajehamirlou ANVIGH and Amirmehdi DOKHANCHI; (2010), “Effect of Setting up E-Government in Improvement of Organizations Qualitative Performance (Case Study)”, **International 8th Knowledge, Economy & Management Congress Proceedings**, 28–31 October, İstanbul: İstanbul University, pp. 702–720.
- ÇELİK, Mukaddes; İbrahim KOÇ ve Nevriye AYAS; (2008), “Bilgi Toplumu İçerisinde E-Devlet ve Uygulamaları: Ankara Büyükşehir Belediyesi Örneği”, **Uluslararası 6. Bilgi, Ekonomi ve Yönetimi Kongresi Bildiriler Kitabı**, 26–28 Aralık, İstanbul: İKDER, ss. 1232–1241.

- DEMİREL, Demokaan; (2006), “E-Devlet ve Dünya Örnekleri”, **Sayıştay Dergisi**, 61, ss. 83–118.
- DEVADOSS, Paul Raj; Shan PAN and Jimmy HUANG; (2002), “Structurational Analysis of E-Government Initiatives: A Case Study of SCO”, **Decision Support Systems**, 34 (3), pp. 253–269.
- DURNA, Ufuk ve Mehmet ÖZEL; (2008), “Bilgi Çağında Bir Yönetimsel Dönüşüm Yaklaşımı: E-(Yerel) Yönetim”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 5 (10), ss. 1–32.
- ERSÖZ, Selva; (2005), “İnternet ve Demokrasinin Geleceği”, **Selçuk İletişim Dergisi**, 3 (4), ss. 122–129.
- FANG, Zhiyuan; (2002), “E-Government in Digital Era: Concept, Practice and Development”, **International Journal of the Computer, the Internet and Management**, 10 (2), pp. 1–22.
- GANT, Jon and Diana Burley GANT; (2002), “Web Portal Functionality and State Government E-Service”, **Proceedings of the 35th Annual Hawaii International Conference on System Sciences**, 7–10 January, Hawaii: HICCSS, Internet Address: http://www.albany.edu/~hjscholl/MSI522_2002/pdfs/Gant_et_al_2002.pdf, Date of Access: 08.03.2011.
- GÖKÇE, Orhan ve Erhan ÖRSELLİ; (2008), “E-Demokrasi: Kavramın Anlamı ve Kapsamı”, iç. Kurt MARQUARDT ve Orhan GÖKÇE (Ed.), **E-Devlet: Gerçek ya da Hayal**, Konya: Çizgi Kitabevi, ss. 59–77.
- GÜVEN, Ahmet; Yavuz ACUNGİL ve Ümit ŞİMŞEK; (2010), “E-Devlet Uygulamaları Konusunda Kamu Yönetimi Öğrencilerinin Bakışı (Gaziosmanpaşa Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü Öğrencileri Üzerinde Bir Uygulama)”, **Uluslararası 8. Bilgi, Ekonomi ve Yönetimi Kongresi Bildiriler Kitabı**, 28–31 Ekim, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, ss. 554–566.
- HEEKS, Richard; (2003), “Most E-Government for Development Projects Fail: How Can Risks be Reduce?”, **E-Government Working Paper Series**, No: 14.
- İNCE, Murat; (2001), **Elektronik Devlet: Kamu Hizmetlerinin Sunulmasında Yeni İmkanlar**, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayını.
- JAEGER, Paul and Kim THOMPSON; (2003), “E-Government Around the World: Lessons, Challenges and Future Directions”, **Government Information Quarterly**, 20 (4), pp. 389–394.
- KAYPAK, Şafak; (2009), “Küreselleşme Sürecinde E-Dönüşüm ve Belediyelere Yansıması”, **Uluslararası 7. Bilgi, Ekonomi ve Yönetimi Kongresi Bildiriler Kitabı**, 30 Ekim – 1 Kasım, Yalova: Yalova Üniversitesi, ss. 215–234.

- LAYNE, Karen and Jungwoo LEE; (2001), "Developing Fully Functional E-Government: A Four Stage Model", **Government Information Quarterly**, 18 (2), pp. 122-136.
- LÖFSTEDT, Ulrica; (2005), "E-Government: Assessment of Current Research and Some Proposals for Future Directions", **International Journal of Public Information Systems**, 1, pp. 39-52.
- MARQUARDT, Kurt ve Orhan GÖKÇE; (2008), "E-Devlet: Kavramın Anlamı ve Kapsamı", iç. Kurt MARQUARDT ve Orhan GÖKÇE (Ed.), **E-Devlet: Gerçek ya da Hayal**, Konya: Çizgi Kitabevi, ss. 1-25.
- MOREIRA, Ana Maria; Mathias MÖLLER; Gregory GERHARDT and Andreas LADNER; (2009), "E-Society and E-Democracy", **E-Government Symposium**, 18-20 November, Malmö: The Swedish EU Presidency, pp. 1-50.
- MISRA, D.C; (2007), "Select Aspects of Conceptual Foundations of E-Government: Clearing the Fog for a Better Vision", **5th International Conference on E-Governance: Foundations of E-Government**, 28-30 December, Hyderabad: ICEG, pp. 21-33.
- NAIR, Pradeep; (2007), "E-Governance: A Step Towards Digital Democracy", **5th International Conference on E-Governance: Foundations of E-Government**, 28-30 December, Hyderabad: ICEG, pp. 147-154.
- NDOU, Valentina; (2004), "E-Government for Developing Countries: Opportunities and Challenges", **The Electronic Journal on Information Systems in Developing Countries**, 18(1), pp. 1-24.
- ODABAŞ, Hüseyin; (2009), **E-Devlet: E-devlet Sürecinde Elektronik Belge Yönetimi**, İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi Yayınları, No: 35.
- OĞURLU, Yücel; (2010), **İdare Hukukunda E-Devlet Dönüşümü ve Dijitalleşen Kamu Hizmeti**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- PANGANIBAN, Rik; (2004), **E-Democracy and the United Nations: Using Information Communications Technologies to Increase Access to Information and Participation within the UN System**, New York: Center for UN Reform Education, Internet Adress: <http://rikomatic.typepad.com/Work/UNe-democracy.pdf>, Date of Access: 09.05.2011.
- PARLAK, Bekir; Zahid SOBACI ve Cantürk CANER; (2008), "Marmara Bölgesindeki Büyükşehir Belediyelerinin Website Temelli E-Devlet Hizmetleri: Karşılaştırmalı Bir İşlevsellik Analizi", **Uluslararası 6. Bilgi, Ekonomi ve Yönetimi Kongresi Bildiriler Kitabı**, 26-28 Aralık, İstanbul: İKDER, ss. 1192-1203.

- PENA-LOPEZ, Ismael; (2011), “The Disempowering Goverati: E-Aristocrats or the Delusion of E-Democracy”, **Journal of E-Democracy**, 3 (1), pp. 1–21.
- PEREZ, Carmen Caba; Manuel Pedro Rodriguez BOLIVAR and Antonio Lopez HERNANDEZ; (2008), “E-Government Process and Incentives for Online Public Financial Information”, **Online Information Review**, 32 (3), pp. 379–400.
- RAY, Dibakar; Umesh GULLA and Shefali DASH; (2007), “Interoperability of E-Government Information Systems: A Survey”, **5th International Conference on E-Governance: Towards Next Generation E-Government**, 28–30 December, Hydebarad: ICEG, pp. 12–25.
- SHARMA, Dilip Kumar; Vinay Kumar PATHAK and G.P. SAHU; (2007), “Digital Watermarking for Secure E-Government Framework”, **5th International Conference on E-Governance: Towards Next Generation E-Government**, 28–30 December, Hydebarad: ICEG, pp. 182–191.
- TBD; (2001), **Türkiye’de E-Devlet Nasıl Olmalı?**, Ankara: Türkiye Bilişim Derneği Raporu.
- ŞAHİN, Ali; (2008), **Türk Kamu Yönetiminde Yapısal Dönüşüm ve E-Devlet**, Konya: Çizgi Kitabevi.
- ŞAHİN, Ali ve Erhan ÖRSELLİ; (2003), “E-Devlet Anlayışı Sürecinde Türkiye”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 9, ss. 343–356.
- ŞAHİN, Ali; Handan TEMİZEL ve Metehan TEMİZEL; (2004), “Türkiye’de Demokrasiden E-Demokrasiye Geçiş Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar”, **3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı**, 25–26 Kasım, Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi, ss. 343–356.
- ŞAT, Nur; (2009), “E-Devlet Kapısında Engelli Bir Vatandaş”, **2. Ulusal Yönetim ve Ekonomi Bilimleri Konferansı Bidiriler Kitabı**, 17-18 Mayıs, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, ss. 335-348.
- ŞENER, Merve ve Ayten PAŞAYIĞIT; (2006), “ E-Devlette Kalite, Güvenlik ve Kişisel Gizlilik”, **İstanbul Teknik Üniversitesi Endüstri Mühendisliği Kulübü**, İnternet Adresi: http://www.ituemk.org/dosyalar/2006_2.pdf, . Erişim Tarihi: 04.03.2011.
- UÇKAN, Özgür; (2003), “E-Devlet, E-Demokrasi ve E-Yönetişim Modeli: Bir İlkesel Öncelik Olarak Bilgiye Erişim Özgürlüğü”, **Aylık Strateji ve Analiz E-Dergisi**, 5, ss. 1–19.

- UĞUR, Atilla ve İbrahim ÇÜTÇÜ; (2009), “E-Devlet ve Tasarruf Etkisi Kapsamında VEDOP Projesi”, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, 1(2), ss. 1–20.
- ULUSOY, Ahmet ve Birol KARAKURT; (2002), “Türkiye’nin E-Devlete Geçiş Zorunluluğu”, **1. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı**, 10–11 Mayıs, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, ss. 131–144.
- YILDIRIM, Murat; (2010), **E-Devlet ve Yurttaş Odaklı Kamu Yönetimi**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.